

ירושלים, מס' 211

שנת 1474/5

وولى قضاء القدس وقتاً وامتنح في حين الترسيم على كنيسة اليهود وزيد في اهانتته وآل أمره الى ان خلص ورجع فأقام بالشام يسترزق من الوعظ

מקור: אלסח'וי, אלצוא אללאמע, ב, עמ' 185.

תרגום

זמן-מה שימש¹ במשרת השופט של ירושלים. בשעת הדיונים על הצו בעניין² בית-הכנסת של היהודים נתנסה במבחן קשה, והרבו להשפילו, אך לבסוף ניצל וחזר. אחר-כך התגורר באלשאם,³ שבה התפרנס מדרשנות.

ספרות: ראה לעיל, מס' 204.

1 המדובר בשהאב אלדין אחמד אבן עביה. ראה עליו לעיל, מס' 204, הערה 5.

2 הביטוי ff אינו מובן די צורכו.

3 הכוונה כאן, כפי הנראה, לדמשק, כפי שעולה מן ההמשך: "מקורו מחלב, נולד בירושלים --- התגורר בדמשק."

ירושלים, מס' 212

שנת 1474/5

واستمر في الترفع الى ان كان أعظم قائم مع الدولة في اعادة الكنيسة ببيت المقدس حسبما شرحته في غير هذا المحل. وكتب على استفتاء اليهود لذلك ما لا يسوى سماعه ولم ينهض لاقامة حجة مع آحاد الطلبة ولكنه لعلمه بتقصيره أسلف مع عظيم الدولة ما اقتضي له المنع من التكلم معه حين المجلس المعقود لذلك ومع هذا فقد برزت للرد عليه ولن لكونه خلاف الغرض لم يفد وكان يترجى بهذا ونحوه والتقدم لحظة القضاء فما أمكن .

מקור: אלסח'וי, אלצוא אללאמע, ח, עמ' 258, שורות 3-8.

תרגום

והמשיך לעלות¹ עד שהיה גדול המסייעים בידי השלטון בהקמתו מחדש של בית-הכנסת בירושלים, כפי שתיארתי במקום אחר. בתשובה על שאלתם ההלכתית של היהודים בעניין זה כתב דברים שאינם ראויים להישמע. ולא יכול היה להביא ראיה מספקת עם אחדים מדורשי החכמה. ואולם, בידעו את אוזלת ידו סידר למפרע עם הסולטאן,² שיאסור לדבר עמו בעת קיום מושב בית-הדין שנערך לשם כך. ולמרות זאת יצאתי להשיב על טענותיו, אך מאחר שהדבר היה בניגוד לרצונו של הסולטאן, לא הועיל. וקיווה לעלות באמצעות מעשה זה ודומים לו למעלה של שופט, אך לא הצליח.

ספרות: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, ב, עמ' 413.

1 מחמד אבן עמר אלקלג'אני. בזמן הוויכוח על בית-הכנסת של ירושלים התנגד להריסתו ותמך בבנייתו מחדש, ולכך מכוונים דבריו של אלסח'אוי.

2 "עטיים אדולה".

זכר אعادة كنيسة اليهود لما جرى ما تقدم ذكره من هدم الكنيسة بالقدس الشريف وحصول الخنة للمسلمين من العلماء وغيرهم شرع اليهود في السعي في اعادة الكنيسة وتمسكوا بما معهم من الفتاوى بجواز اعادتها وتشفعوا للسلطان يمن له بهم اعتناء وكان أعظم المساعدين لهم يشبك الدوادر الكبير بمال بذلوه ولم يعلم السلطان بشئ من ذلك فلم يزل يشبك يسعى عند السلطان الى ان ارسم باعادتها بالآلها القديمة وعين قاضيين من خلفاء الحكم بالديار المصرية وهما القاضي شهاب الدين احمد الحزمي الشافعي المشهور بابين جبيلاات والقاضي علاء الدين علي الميموني الحنفي فحضر الى القدس الشريف في يوم الاربعاء عشري ربيع الآخر وعقد مجلس بقية موسى حضره قضاة القدس الشريف الاربعة ومن حضر من قضاة القاهرة وقرئ المرسوم الشريف الوارد بمعنى ذلك فقضاة القدس لم يحصل منهم معارضة ولا اذن وأسندوا الامر الى من حضر من القاهرة فاذن القاضي الميموني علاء الدين الحنفي لليهود في اعادة الكنيسة بالآلها القديمة وشرعوا في بنائها في يوم الخميس حادي عشر ربيع الآخر وكان القاضي شهاب الدين بن جبيلاات حصل له توعك بالقدس فبادر الى الرجوع الى القاهرة قبل انتهاء امر الكنيسة ولم يتكلم في امرها بشيء واستغفر الله تعالى مما وقع منه من السفر في هذه الحادثة وحقى لي بالقاهرة ان السبب في رجوعه من القدس بسرعة وعدم تكمله في امر الكنيسة انه لما حصل له التوعك بالقدس كان في خلوة بالمدرسة الجوهريه واذا باليهود قد حضروا وجلسوا على باب الخلوة التي هو بها وتكلموا في امر الكنيسة وما حصل لهم من اذن القاضي الحنفي في اعادتها فقال بعضهم لبعض هذا عبد مبارك باعادة هذه الكنيسة فما نسئ هذا العبد فقالوا نسئيه عبد النصر فلما سمع القاضي شهاب الدين بن جبيلاات الشافعي ذلك اقشعر جسده وانزعج وبادر بالخروج من القدس وتوجه الى القاهرة واستغفر الله مما وقع منه وقد سمعت هذا الكلام من لفظه بالقاهرة على هذه الصفة في سنة أربع وثمانين وأما الحنفي فانه استمر مقيماً بالقدس الى ان كملت عمارتها ولما اذن في اعادتها امتنع شهود بيت القدس في كتابة مستند بذلك فكتب هو بخطه ورقة بالاذن لليهود في ذلك وكان بالقدس رجل اسمه اسماعيل البناء تعين لبنائها فبات تلك الليلة فرأى النبي صلى الله عليه وسلم فقال يا اسماعيل انت تصلي عليّ في كل يوم وليلة وتبني مكاناً أسب فيه فامتنع من بنائها فوعد بمال له صورة فلم يلتفت اليه وتولى بناءها من كتب الله عليه الشقاوة ولما وقع ذلك كنت مقيماً بالقاهرة وبلغني عن هذا البناء انه رأى النبي صلى الله عليه وسلم ونهاه عن البناء ولم أتحقق كيف وقع القول فلما قدمت بيت المقدس في أواخر سنة أربع وثمانين وحدثه حياً فسألته عن حقيقة الرؤيا فاخبرني بما من لفظه كما تقدم ذكره ولما انتهى بناء الكنيسة عاد الحنفي الى القاهرة وقد أسكن الله مقته في قلوب العباد وصار يدعى بقاضي الكنيسة وبلغني انه لما وصل الى القاهرة استدعى كبير اليهود وقال له أبشرك اني بنيت لك الكنيسة أعلى ما كانت بكذا وأشار بذراع يده ومما وقع له انه كان يكتب علامته على المستندات الشرعية الحمد لله رب العالمين حمد الشاكرين فلما عمر الكنيسة وعاد الى القاهرة كتب الحمد لله الذي أعلى معالم العلم وأعلامه فنكت عليه بعض الظرفاء من الفقهاء وقال له ينبغي ان تكتب الحمد لله الذي أعلى معالم الدين فرجع وكتب علامته الاولى ولم يزل امره يضمحل وأحواله تتناقص حتى وقع له محنة في شهر ربيع الآخر سنة ثلاث وثمانين وثمانمائة بسبب حكم حكم به في أيام قاضي القضاة سعد الدين الديري من مدة تقرب من عشرين سنة قبل التاريخ المذكور فاحضره السلطان بين يديه وضربه ضرباً مؤلماً وهو بالحوش في المكان الذي ضرب فيه أهل القدس ووضع في زنجير وسلمه للوالي الذي كان تسلم أهل بيت القدس وأمر باخراجه الى حلب بعد ان كتب عليه انه لا يعمل قاضياً ولا شاهداً وعزله عزلاً مؤبداً فخرج من القاهرة الى ان وصل الى خانقاة سرياقوس فوقعت فيه شفاعة فاعيد الى القاهرة وتوجه من ليلته الى بلده منية ميمون وأقام بها مدة طويلة ثم عاد الى القاهرة وقد صار فقيراً حقيراً لا يقدر على قوته وقد اجتمعت به وتكلمت معه ولمنته على ما صدر منه في أمر الكنيسة والاهتمام باعادتها فاشهدني عليه ان الاذن الصادر منه في اعادتها انما قصد به الفتوى ولم يقصد به الحكم الشرعي الراجع للخلاف والله متولي السرائر .

מקור ב ג'יר אלדין, ב, עמ' 312-314.

תרגום

סיפור הקמתו מחדש של בית-כנסת היהודים. כאשר אירעו הדברים הנ"ל בעניין הריסת בית-הכנסת בירושלים הנמצלה והמבחן שבו הועמדו חכמי הדת ואחרים מבין המוסלמים, התחילו היהודים משתדלים להקים את בית-הכנסת מחדש, ונאחזו בפסקי-ההלכה שברשותם¹, המתירים את הקמתו מחדש. והשתדלו אצל הסולטאן בעזרת אנשים שהוא הסולטאן מתעניין בהם. וגדול המסייעים להם היה ישבך, הדואדאר הגדול², בזכות הכסף שפיזרו בלי שהסולטאן ידע דבר על כך. ישבך. לא פסק מלהשתדל אצל הסולטאן, עד שציווה להקימו מחדש, על תשמישי הקדושה הישנים, ומינה לשם כך שניים מן השופטים ממלאי המקום שבארץ מצרים, והם השופט ש האב אלדין אחמד אלחזמי השאפעי, הידוע בכינויו "אבן ג'בילאט"³, והשופט עלא אלדין עלי אלמימוני החנפי⁴. הוא בא לירושלים הנמצלה ביום רביעי, עשרים ברב יע אלאחר⁵, וערך בק. בת מוסא⁶ מושב בית-דין, שבו נכחו ארבעת השופטים של ירושלים הנמצלה ושופטי קאהיר שבאו. ונקרא הצו הנמצלה שהגיע בעניין זה. שופטי ירושלים לא הביעו

התנגדות או היתר והטילו את העניין על אלה שבאו מקאהיר. אז התיר השופט עלא אלדין אלמימוני החנפי ליהודים להקים את בית-הכנסת מחדש, על תשמישי הקדושה הישנים.⁷ והחלו לבנותו ביום חמישי, אחד ועשרים ברביע אלאחיר,⁸ וחלה השופט שהאב אלדין בן ג'בילאת בירושלים, ולפיכך מיהר לחזור לקאהיר לפני שעניין בית-הכנסת בא לידי סיום, ולא שוחח על-אודותיו דבר וביקש מחילה מהאל יתעלה על מה שעשה בנסיעתו בעניין המאורע הזה. והוא סיפר לי בקאהיר, שסיבת שובו החוץ מירושלים ושתיקתו בעניין בית-הכנסת היתה, כי כאשר חלה בירושלים היה בחדר התבודדות במדרסה אלג'והריה, ופתאום באו יהודים, התיישבו בפתח חדר ההתבודדות שבו שהה ודיברו בעניין בית-הכנסת וההיתר להקימו מחדש שקיבלו מאת השופט החנפי. קצתם אמרו לקצתם: "זהו עבד שנתברך בהקמתו של בית-הכנסת הזה מחדש; מה השם שניתן לעבד זה?" אמרו הנשאלים: "נקרא לו עבד אלנצר."⁹ כאשר שמע זאת השופט שהאב אלדין בן ג'בילאת השאפעי, סמר בשרו ונזדעזע ומיהר לצאת מירושלים; נסע לקאהיר וביקש מחילה מהאל על מה שעשה. שמעתי את הדברים הללו מפיו בצורה זו בשנת ארבע ושבעים ושמונה מאות בקאהיר¹⁰ ואשר לשופט החנפי, הרי נשאר בירושלים עד שנשלמה בנייתו של בית-הכנסת. מאחר והתיר את הקמתו מחדש, נמנעו העדים של ירושלים מלכתוב על כך מיסמך, ולפיכך כתב הוא בכתב ידו פתק המתיר זאת ליהודים. והיה בירושלים אדם ושמו א' סמאעיל הבנאי, שנתמנה לשם בנייתו, בשוכבו לישון בלילה ההוא ראה בחלמו את הנביא, תפילת האל עליו וברכתו לשלום, אשר אמר לו: "הוי אסמאעיל, אתה מתפלל אלי בכל יום ולילה, ובונה מקום שבו יגדפוני." אזי נמנע מלבנותו. הבטיחו לו סכום הגון, אך לא שם לב לכך, ובבנינו עסק מי שהאל גזר עליו להיות עלוב. ושעה שאירע הדבר גרתי בקאהיר, והגיעה אלי הידיעה הזאת, כי בנאי זה ראה את הנביא, תפילת האל עליו וברכתו לשלום, והלה אסר עליו את הבנייה, ולא נתברר לי אז בוודאות איך נפלה השמועה. כאשר באתי לירושלים בשלהי שנת ארבע ושמונים ושמונה מאות, מצאתי אותו בחיים. שאלתי אותו על אמיתות החזון, והוא סיפר לי עליו, בפיו ממש, כאמור לעיל. וכאשר נשלמה בניית בית-הכנסת, חזר השופט החנפי לקאהיר, אך האל הקדים להשניאו על לב הבריות, והוא נתפרסם בכינוי "שופט בית-הכנסת". ושמעתי, כי בבואו לקאהיר קרא אליו את גדול היהודים¹¹ ואמר לו: "הנני לבשר לך, שבנית לך את בית-הכנסת גבוה יותר מכפי שהיה בשיעור זה", והראה באמת ידו. והרי מכלל הדברים שאירעו לו, כי היה כותב את ה"עלאמה"¹² שלו על המיסמכים החוקיים: "תהילה לאל, ריבון העולמות, תהילתם של המודים לאל." ואולם, כאשר בנה את בית-הכנסת וחזר לקאהיר, כתב: "תהילה לאל, אשר רומם את אותות החכמה וסימניה הנעלים." אך אחד מחכמי-ההלכה הפיקחים לגלג עליו ואמר לו: "ראוי שתכתוב: תהילה לאל, אשר רומם את אותות הדת", ואז חזר וכתב את ה"עלאמה" הראשונה שלו. ולא חדל מצבו מלהידרדר עד שהועמד במבחן המלווה ייסורים בחודש רביע אלאחיר שנת שלוש ושמונים ושמונה מאות¹³ בגלל פסק שפסק בימי השופט הראשי סעד אלדין אלדירי קרוב לעשרים שנה לפני התאריך הנזכר לעיל. והביא אותו הסולטאן לפניו, והלקה אותו מלקות מכאיבות כשהוא באלחוש,¹⁴ במקום שהולקו בו אנשי ירושלים. ושם אותו באזיקים ומסר אותו לראש המשטרה שלפני-כן נמסרו לו אנשי ירושלים, וציווה לגרשו לחלב, לאחר שכתב עליו, שלא ישמש שופט או עד, ופיטר אותו לנצח. הוא יצא מקאהיר. אך בהגיעו לחיאנקאת סריאקוס הוחזר לקאהיר בעקבות ההשתדלות שהשתדלו בשבילו, ובו בלילה נסע לעירו, מניח מימון, ונשאר בה זמן רב. אחר-כך חזר לקאהיר, אך כבר לפני-כן נעשה לאביון שפל, שאינו מסוגל להשתכר כדי פרנסתו. וכבר נפגשתי אתו, ודיברתי אתו, וגיניתי אותו על מה שעשה בעניין בית-הכנסת ועל דאגתו להקימו מחדש, אך הוא קראני להיות לו עד, שכוונת ההיתר שניתן על-ידו היתה חוות-דעת הלכתית, ולא נתכוון בו לפסק-הלכה ומעשה שיסלק את המחלוקת. והאל יודע הנסתרות.

ספרות: ראה לעיל, מס' 204.

- 1 על פסקי הלכה אלה ראה לעיל, מס' 207.
- 2 ראה מס' 207, הערה 17.
- 3 ראה עליו: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, ב, עמ' 413, הערה 40.
- 4 שם, הערה 41. וראה להלן, מס' 215 והערה 1 שם.
- 5 24 באוגוסט 1475.
- 6 על הר-הבית, מול שער השלשלת. ראה: דרורי, מפת ירושלים, מס' 10.
- 7 המשמעות אינה ברורה. דומה, כי הכוונה לריהוט העיקרי, כלומר, ה"היכל" הוא ארון-הקודש וה"תיבה", היא הבמה לחזן ולקריאה בתורה.
- 8 25 באוגוסט 1475.
- 9 כלומר, "עבד הנצחון".
- 10 1479/80.
- 11 הכוונה, כפי הנראה, לנגיד. והשווה מס' 208 והערה 50 שם.
- 12 מימרה דתית הבהא במקום חתימה.

שנת 1475

ירושלים, מס' 215

وعرف بالتساهل والخفة ولذا توجه الى القدس بسبب الحكم باحترام ما حدثه اليهود فكان ذلك من الموبقات وعاد فلم يلبث ان غضب السلطان عليه ونفاه الى الميمون ثم عاد فاستمر حاملاً مقلاً مصروفاً .

מקור: אלסח'אוי, אלצוא אללאמע, ה, עמ' 176.

תרגום

והיה ידוע כפשרן וקל דעת¹, ולפיכך נסע לירושלים בשל הפסק הקובע שיש לכבד את מה שהיהודים חידשו. אך היה זה אחד החטאים החמורים. הוא חזר ולא עבר זמן רב והסולטאן כעס עליו וגירשו לאלמימון. אחר-כך חזר, אך נשאר בלתי-ידוע, עני ועובר בטל.

ספרות: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, ב, עמ' 413.

1 עלא אלדין עלי אבן אחמד אבן עלי, יליד אלמימון שבמצרים, שופט חנפי בדרגה נמוכה בקאהיר. בשנת 1475 מינה אותו הסולטאן לפקח על בניית בית-הכנסת מחדש. על גורלו ראה לעיל, מסי' 214.

שנת 1475, בקירוב

ירושלים, מס' 216

--- כן קרה לזה הבחור הנכבד (כבוד) ר(ב) יחיאל ב(ן) כ(בוד) ר(ב) שלמה י(שמרו) צ(ורו) ו(גואלו), נדר בעת צרתו להיות תנועתו אל ארץ המוריה, אשר שם עלו שבטי יה, לקיים "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה"¹, כמשפט ישראל וחק, וירא את המקום מרחוק, ותנועתו בגלגל הקפה², ויצא מבאימיאה³ ומפולונדיאה⁴ ומרוסיאה ובא דרך קפא⁵, ולא הלך דרך ארץ פלשתי(ם)⁶ כי קרוב הוא, אך סבב דרך נטליאה⁷ ופרס ומדי ובבל ושנער וקדמת אשור, וארץ הצבי בצביונו קשור, ויצא ממדבר שור, ויצא מחרני"ה העבר"ונה ויבא עד חברונה⁸, ותלאותיו אשר מצא בדרכים מי מנה, עד הגיעו אל עיר שלם⁹, הוא המקום אשר שם שער השמים, שמים נהפכו לו לקשת רמיה, ואיתרע מזליה¹⁰ בארץ המוריה, ומלאכים שלוהו בארץ ישראל אינם יוצאים בחוצה לארץ, והנה, מצעדיו כוננו לשוב אל ארץ אשכנז במרץ, והנה מלאכי ח(נוץ) ל(ארץ) לקראתו אינון¹¹ מלאכי חבלה, לא יבינו בין חיוב לשלילה, ויבא עד יפה¹², ויכנס באניה בתאניה ואניה.

מקור: כ"י ספריית הוואטיקאן, 105, דף 187 ע"ב -- איגרת-המלצה לשב מירושלים.

פורסם: פריימן, שליחים ועולים, עמ' 207.

1 תהילים קב: טו. לפנינו איגרת-המלצה לעולה-רגל אשכנזי שמוצאו מבוהמיה, מן-הסתם מפראג, שעלה בעקבות נדר שנדר בעת צרה. בדרכו חזרה בספינה נשדד, והגיע בחוסר כול לקאנדיאה. המסלול שעשה עולה-הרגל עד ארץ-ישראל הוא מסלול יבשתי, שנזכר בגירסאות שונות במקורות שונים מן המחצית השנייה של המאה הטי"ו כמסלול שעולי-רגל יהודים משתמשים בו בדרכם לארץ-ישראל, או שראוי שישתמשו בו. ראה, למשל, איגרת יצחק צרפתי, לעיל, מסי' 159 והערה 1 שם; וראה גם דבריו של הנוסע הגרמני זיבלד ריטר, להלן, מסי' 221. כותב כתב-ההמלצה הוא מיכאל באלבו; ראה עליו להלן, מסי' 199, הערה 1.

2 כלומר, מסעו הוא היקפי, והוא חוזר למקום שממנו בא.

3 בוהמיה.

4 פולין.

5 קאפה (Kaffa) שבחצי-האי קרים.

6 על-פי שמות יג: יז. דומה, שכוונתו אינה למקום מסוים, אלא לציין, שלא בחר בדרך הקצרה -- כלומר, בדרך היס -- "כי קרוב הוא".

7	רמת אנטטוליה. הוא חוצה אפוא את אסיה הקטנה בדרכו לפרס ובבל, מהן הוא מגיע לארץ ישראל.
8	על-פי במדבר לג.
9	היא ירושלים.
10	תרגומו: "מזלו הרע".
11	תרגומו: "הם".
12	יפ.

ירושלים, מס' 217

לפני שנת 1476

ושמעתי על אח(ד) שנדר לילך לא(רץ) (ישראל) ונתחרט מחמת זקנה ומחמת חירום, ובא לפני חכם והתיר לו נדרו. והרבה גדולים גמגמו בדבר, דלאו שפיר עבד דהתיר, ולא נודע לי טעמם למה גמגמו בדבר --- ואפשר אי חלה בדרך יש לו תקנה ע(ל) י(ד) התרה וגם ע(ל) י(ד) שיחשוב הפיזור עד לירושלם, ויתן לעניי ירוש(לם).¹

מקור: שו"ת ר' ישראל ברונא, סאלוניקי תקנ"ח, סימן עז, מדף לג ע"ב עד דף לד ע"א.

ספרות: ריינר, הנהגת הקהילה, עמ' 54.

1 על קופה לעניי ירושלים ראה לעיל, מס' 99; לעיל, מס' 189. השווה גם דברי מהרי"ל מלפני שנת 1427: "ואת מחצית השקל החזיקו יבאשכנזט לסייע בו אל העולים לארץ הצבי לשם שמים"; ספר מהרי"ל, מהדורת ש"י שפיצר, ירושלים תשמ"ט, עמ' תכב.

ירושלים, מס' 218

שנת 1476

وفيها دخل الوباء بالطاعون وحتى عمّ جميع المملكة . وكان دخوله بيت المقدس في اوائل رجب واستمر مدة طويلة ولم يزل الطاعون بالقدس الى مستهل ربيع الاول سنة اثنين وثمانين وأفضى خلقاً من الشباب والنساء وأهل الذمة ولم يكن طال ببلده من البلاد اكثر من بيت المقدس .

מקור: גיר אלדין, ב, עמ' 318.

תרגום

בשנה זו¹ התמוגהדבַר עם המגיפה עד שהקיף את כל הממלכה. וכניסתו לירושלים היתה בראשית חודש רג'ב,² ונמשך זמן רב. המגיפה נמשכה בירושלים עד ראשית חודש רביע אלֵאֵל שנת שתיים ושמונים ושמונה מאות³ וכילתה אנשים כגון: נערים, נשים ואנשי-חסות.⁴ ושהותה הארוכה ביותר מכל הערים היתה בירושלים.

ספרות:

- 1 שנת 881 להגירה / 1476 לסה"נ.
- 2 אוקטובר 1476.
- 3 אמצע יוני 1477.
- 4 כלומר, הנוצרים והיהודים.

שנת 1478

ירושלים, מס' 219

ענד) כנאן) לנשון) רבינו) אברהם) בן עזרא ז(כרונו) לנברה) בספר היסוד, אשר שלח יד לשונו וכו', ואני הקטון, משה עשרים וארבע האיש ירושלים), אמר כבר חיבוני דיני תורה הקדושה יד תחת יד.¹

מקור: כ"י ניו-יורק, בית-המדרש לרבנים, L 827/1, דף 393 ע"א.

ספרות: ש' רוזאנס, דברי ימי ישראל בתוגרמה, 2, תל-אביב תר"ץ, עמ' 44-45, הערה (בשם ד' פרנקל, אוצר כלי חמדה, סימן 332).

1 קטע מתוך השגת ר' משה עשרים וארבע בתוך כתב-יד של פירוש אבן עזרא על התורה (על ר' משה ראה לעיל, מס' 198-200). כתב-היד נרכש בשנת רל"ח/1478 על-ידי ר' משה, ובסופו מופיע שטר-המכר:

אני, רפאל בר שלמה החתום למטה, מכרתי זה הספר אבן עזרא למ(ורנו) הר(ב) ר' משה עשרים וארבע ינשמרהו) צ(ורו) ו(גואלו), וקבלתי המעות כולם היום, יום ב', ד' אלול הרל"ח לפר(ט) ק(טן). נאם רפאל בן) ר' שלמה נ(וחו) ענדן).
בפני נכתב ונחתם מה דלעיל, יעקב בן) ר' שמואל, אליעזר בן) ר' יחזקאל סגן) ל(ויה) רעגנשפורג.

כתב השטר אשכנזי, וכך גם החתימות. אין לקבוע היכן נערכה המכירה ('רעגנשבורג' הנזכרת בקיום שטר-המכר, אינה מקום החתימה אלא כינויו של המקיים השני המלמד על מוצאו), ואם שב ר' משה לארץ-ישראל משליחותו ומת.

שנת 1479

ירושלים, מס' 220

Hyenach ist beschriben der wege uber landtt von Nurnberg oder andern anstossenden gegnetten gen Jerusalem, als mir Sewalts Rieter dene ein jude zu Jerusalem angezaigt hat, der den newlich da vor gezogen hatt und berichtet mich, man mocht den weg gar sicher ziehen und der merertail Juden, dy auss teutzschen landen gen Jerusalem komenn, dy ziehen den weg uber landt.

מקור: Das Reisebuch der Familie Rieter, ed. R. Rohricht . H. Meisner, Tubingen (Stuttgart) 1884, p. 61.

תרגום

להלן מתוארת הדרך ביבשה מנירנברג, או ממחוזות סמוכים אחרים, לירושלים, כפי שתיאר לפני, אני זיבלט ריטר, בירושלים יהודי אשר זה מקרוב הלך בדרך זו וסיפר לי, שאפשר ללכת בדרך זו בבטחון גמור, ורוב היהודים אשר באים מארצות גרמניה לירושלים הולכים בדרך יבשה זו.¹

ספרות: ריכט ומייסנר, עמ' 112-113; 'ירוסלבסקי, לחקר ארצנו, עמ' 142-143; פראוור, מנזר הפראנציסקאנים, עמ' 15-24.

1 הכוונה למסלול יבשתי העובר מגרמניה מזרחה לפולין, משם לוואלאכיה, עד לים השחור, וממנו, דרך אסיה הקטנה, לחוף סוריה וארץ-ישראל. עדויות אחדות מלמדות, שמסלול זה, או דומים לו, שימשו עולי-רגל יהודים מגרמניה בעיקר במאה הטי"ו. השווה הדרך שעשה יחיאל בן שלמה, עולה-רגל אשכנזי, בשנת 1475, בקירוב, לעיל, מס' 216, ובעיקר ההטפה להשתמש במסלול זה באיגרת ר' יצחק צרפתי, לעיל, מס' 159. ספק אם אפשר לראות בשימוש שעשו רבים מן העולים מקרב יהודי גרמניה בדרך היבשה תוצאה של האיסור משנת 1428 בדבר העברת יהודים בספינות, שכן הדעת נותנת, שלא התקיים עוד בשנות השבעים של המאה הטי"ו. תיאור הדרך ששמע הכותב מפי יהודי בירושלים חוזר כמעט בדיוק בחיבורו של עולה-הרגל הגרמני יוחאן טוכר, שביקר אף הוא בירושלים בשנה שביקר בה ריטר; ראה להלן, מס' 221. כנראה הגיעו שני הנוסעים לירושלים ביחד. תיאור הדרך בחיבורו של ריטר מתפרסם במלואו במדור "עליות לארץ ישראל", תעודה משנת 1479.